

Nr 102

Av herr Larsson i Hedenäset, *angående avståndskostnadernas inverkan på levnads- och produktionskostnaderna i Norrland.*

Norrlandsproblematiken präglas i mycket av mot varandra kontrasterande intryck. Rikedom på naturtillgångar och arbetskraft, fattigdom på sysselsättnings- och försörjningsmöjligheter för befolkningen hör till huvudragen.

Den norrländska arbetskraften är på grund av eftersläpningen i fråga om näringslivets utveckling ej så effektivt utnyttjad i produktiv och inkomstbringande verksamhet som borde vara möjligt, särskilt med hänsyn till de rika naturtillgångarna i Norrland. Dessa naturtillgångar — här må nämnas skogen, malmen och vattenkraften — ger tillsammans med det framför allt i vissa delar av Norrland betydande överskottet av arbetskraft väsentliga förutsättningar för ett utvecklat näringsliv. Ändock måste en betydande eftersläpning i fråga om det norrländska näringslivets utbyggnad konstateras. Exporten till landet i övrigt och omvärlden är i och för sig betydande. De fem nordligaste länens insats i vårt lands export är i förhållande till folkmängden två och en halv gånger så stor som för landet i övrigt. Exporten utgöres dock till stor del av råvaror och endast i mindre omfattning av högförädlade produkter. Även i fråga om olika slags serviceföretagsamhet föreligger betydande brister.

Möjligheten att tillfredsställande lösa de sysselsättnings- och försörjningsproblem som förefinnes i stora delar av Norrland är intimt beroende av de åtgärder som vidtages för utvecklandet av landsdelens näringsliv.

En vidare utveckling av Norrlands näringsliv är ett hela landets gemensamma intresse. Nyttiggörandet av de norrländska naturtillgångarna är för det samlade folkhushållet av den största betydelse. Förutsättningen för att så skall kunna ske är att inte blott storindustrien utan även olika serviceyrken ges möjligheter som är lika goda som i landet i övrigt.

De norrländska problemen har länge och i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Även om åtskilliga och betydande åtgärder tidigare vidtagits härvidlag måste dock konstateras att någon slutgiltig och fullt tillfredsställande lösning ännu ej uppnåtts. Behovet av åtgärder är alltfört så stort och problemen så omfattande, att det framstår

som angeläget med fortsatt uppmärksamhet från statsmakternas sida. Härvid bör givetvis åtgärder syftande till mera långsiktiga lösningar framför allt sökas.

Då en eftersläpning i fråga om näringslivets utveckling måste konstateras föreligga i Norrland, trots den goda tillgången på både råvaror och arbetskraft, torde detta orsakas av olika samverkande faktorer. Avsaknaden på många håll av företagartiditioner i modern mening är en faktor som må nämnas. Bristen på riskvilligt kapital inverkar — även om företagarföreningarna söker att avhjälpa denna brist — förvisso hämmande. Frågan är dock om inte det norrländska näringslivets utbyggnad mest försvåras av det handikapp som ligger i högre produktions- och levnadskostnader. Ett högre kommunalt skattetryck och kostnadsfördyringar till följd av hårdare klimatiska betingelser och stora avstånd är hämmande faktorer. I detta sammanhang skall uppmärksamheten framför allt riktas på sistnämnda faktor, avståndskostnaderna, deras betydelse och på olika uppslag till utjämning eller neutraliserande av desamma.

Som exempel på avståndskostnadernas inflytande på prisbildningen och stora betydelse må följande redovisas:

På mjöl betingar sig kvarnarna ett frakttillägg å kr. 5: 40 per 100 kg vid försäljning till Haparanda respektive 5: 50 till Övertorneå och 5: 80 till Pajala.

Detta exempel är tyvärr inte ett valt undantag. Tvärtom belyser det en allmän regel. Nämnas må även att priserna på för byggnadsindustrien och bostadskostnaderna så betydande exponenter som järnvaror och cement prissättes på olika orter under direkt avståndsinflytande.

De högre kostnader som här exemplifierats tar sig givetvis sedan uttryck i kompensationskrav från de löneanställdas sida och blir därmed en kostnadsfördyrande faktor för det norrländska näringslivet som sådant.

Särskilt framträdande är avståndskostnadernas inverkan i fråga om priserna på bensin och motorbrännolja. Vid jämförelse med priset i Stockholm och övriga orter i 0-zonen var priset år 1958 i Västernorrlands län 1—4 öre högre per liter, i Jämtland 3—5 öre och är i dag i Västerbottens och Norrbottens län fortfarande 1—5 öre högre. Dessa högre priser är både direkt, som en kostnadsfaktor för näringslivet, och indirekt genom sin höjande inverkan på levnadskostnaderna ägnade att försvåra den önskvärda utbyggnaden av Norrlands näringsliv.

Att de högre priserna å bensin är en fråga av stor betydelse belyses av en av länsstyrelsen i Norrbottens län år 1956 gjord sammanställning över drivmedelsförsäljningen inom länet för perioden 1/1 1953—30/6 1954. Av denna framgår, att den totala kvantiteten försäld bensin och motorbrännolja uppgick till 57 960 066 respektive 40 790 283 liter, varav bensinen representerade ett värde av 33 519 526 kronor och motorbrännoljan 11 067 461 kronor. Zontillägget utgjorde i detta fall för bensinen 2 077 517

kronor och för motorbrännolja 1 541 917 kronor, eller i genomsnitt 6,19 resp. 14,04 % av totalsumman under tidsperioden.

Frågan om en utjämning av drivmedelspriserna har vid olika tillfällen behandlats av riksdagen. Som exempel må nämnas riksdagsbehandlingen år 1956 och vad allmänna beredningsutskottet i sitt utlåtande nr 12 anförde. Därjämte må erinras om att riksdagen i anledning av våra motioner (II: 319 och I: 250) på förslag av allmänna beredningsutskottet i dess utlåtande nr 15/1958 uttalade, »att frågan angående en utjämning mellan levnads- och produktionskostnaderna i Norrland och i landet i övrigt är av stor vikt icke endast för norrlandslänen utan för hela riket och att frågan bör upptagas till övervägande. Härvid spelar självfallet frågan om avståndskostnaderna en stor roll. Inom jordbruksdepartementet pågår emellertid en inventering av olösta norrlandsfrågor, som är avsedd att giva en grundval för bedömning av vilka åtgärder som bör vidtagas för lösande av norrlandsproblemen. Enligt vad utskottet erfarit intager transportproblemen, som tidigare ingående behandlats av bl. a. norrlandskommittén, en framträdande plats vid denna översyn. Utskottet har med hänsyn till dessa omständigheter icke funnit skäl att gå närmare in på de i motionerna upptagna detaljspörsmålen utan anser sig kunna förvänta att dessa beaktas vid inventeringen».

Den här omnämnda inventeringen har nu slutförts. Av utredningsmannen anföres på sid. 125 i utlåtandet »Inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor» följande: »Till vägväsendets trafikfrågor hör även problemen med de höga kostnaderna för brännolja i övre Norrland, de s. k. avståndskostnaderna, en fråga varom motion förelåg till 1958 års riksdag och där såvitt kan bedömas icke oväsentliga kostnadsminskningar torde kunna utvinnas.»

Detta uttalande tolkar vi så, att problemets vidd och betydelse erkänts av utredningsmannen men även att någon ordentlig och fullständig utredning av frågan ännu ej skett. Därför måste med förnyad skärpa aktualiseras att en skyndsamt utredning företages med uppgift att söka framkomliga vägar till lägre produktionskostnader i Norrland. Härvid må frågan om en utjämning av priserna på flytande drivmedel utgöra ett väsentligt avsnitt men även avståndskostnadernas inverkan på andra varugrupper i fråga om prishöjning och produktionskostnader uppmärksammas. Enbart en kartläggning av rådande faktiska förhållanden framstår som otillräcklig. En prövning av vilka åtgärder som kan vidtagas för en effektiv kostnadsutjämning bör synkroniseras med en sådan kartläggning.

Utän anspråk på en fullständig redovisning av de olika vägar, som härvidlag bör prövas, må dock några i all korthet omnämnas:

Underhandlingsvägen torde samhälleliga instanser i åtskilliga fall kunna åstadkomma en betydande kostnadsutjämning. Detta gäller framför allt i de fall en tillräckligt representativ underhandlingspartner finnes. Som exempel

härvidlag och i anslutning till vad ovan anförts i fråga om fraktkostnaderna å mjöl må nämnas, att enhetligt fraktpris tillämpas i fråga om socker i hela Norrland.

Av norrlandskommittén framfördes tanken på tillämpande av s. k. virtuella avstånd vid beräkning av fraktkostnader inom Norrland. Dess förslag innebar i korthet, att begreppet kilometer i frakthänseende skulle differentieras för olika delar av landet och vad beträffar Norrland ges en mera liberal och mindre statisk innebörd. Förslaget har ej genomförts. Enligt vår mening är det angeläget att det nu ingående överväges.

Å vissa förnödenheter utgår en indirekt skatt. Som exempel må nämnas bensinskatt och energiavgift. Frågan huruvida sådan indirekt beskattning kunde differentieras med hänsyn till rådande lokala förhållanden har, såvitt vi kunnat finna, ej förutsättningslöst och ingående prövats.

Särskilda skattelättnader åt företag som lokaliseras till Norrland bör övervägas. Här må erinras om att en sådan princip erkänts i norsk skattelagstiftning.

De frågeställningar, som ovan aktualiserats, synes oss vara av sådan betydelse, att en särskild utredning bör tillsättas. Denna bör, som ovan anförts, utöver en kartläggning av rådande faktiska förhållanden även ges i uppdrag att utarbeta och föreslå riktlinjer för en effektiv kostnadsutjämning.

Med stöd av vad ovan anförts får jag hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om avståndskostnadernas inverkan på levnads- och produktionskostnaderna i Norrland samt av möjligheterna för en utjämning av desamma med kostnaderna i landet i övrigt.

Stockholm den 22 januari 1960

Harald Larsson

i Hedenäset